

**BISERICA – SPAȚIU AL CREDINȚEI
ȘI TRADIȚIEI ORTODOXE ROMÂNEȘTI**

**RECEPTAREA OPEREI PĂRINTELUI PROFESOR
DUMITRU STĂNILOAE ÎN VIAȚA ȘI
SPIRITUALITATEA MONAHALĂ (II)**

Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”,
Universitatea „Al.I. Cuza” Iași

Abstract

Father Professor Dumitru Stăniloae believed that the Orthodox monasticism represents a true banner of defending and preaching the right faith, in all times of Christian history: the monasteries, oases of Orthodox spirituality and of national identity, and the monks, sublime models of the incarnation of Jesus Christ's Gospel. Father Stăniloae had high consideration for monastic life, affirming that this would be a fundamental landmark of Christianity, as long as it would keep its votes and ideals unaltered, fulfilling his vocation, by preaching a life of sinlessness. The relationship that Father Stăniloae had cultivated with monasticism and the monks is one of mutual appreciation. Through his pilgrimages and through his spiritual relationships with the great confessors, Father Dumitru Stăniloae experienced a closer approach on monasticism, that he always saw of as a factor of moral improvement of Christian life, in general. From historical perspective, Father Stăniloae dedicated numerous efforts and pages to Orthodox Romanian monasticism and its central personalities, because of his profound beliefs regarding the vocation of spiritual Orthodox Romanian synthesis, of its discernment. For all this merits and services, done for Orthodox monasticism, Father Professor Dumitru Stăniloae was held in high respect and special appreciation by the monks, who believed that, even if he lives in family, he was still „one of them”, because they found him to be an authentic, loving defender of the high values of monastic life.

Keywords: monasticism, Orthodox Theology, Father Dumitru Stăniloae, monks, monasteries.

**Rugăciunea curată și neîncetată –
respirație a sufletului creștin**

A doua contribuție fundamentală a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, așa cum a fost percepută în cadrul cinului monahal, o constituie aprofundările făcute de „teologul Filocaliilor” asupra lucrării, „meșteșugului” sau „artei” rugăciunii, pe care Sfinția Sa a aflat-o din

scrierile Sfinților Părinți și, în mod deosebit, Părinții isihăști ai *Filocaliei*, pe care i-a tradus și tâlcuit. Fie ca a fost vorba despre rugăciunea personală sau eclezială, liturgică, ori rugăciunea lui Iisus, considerațiile teologului român, izvorând din cunoașterea profundă a izvoarelor patristice și din experiența sa de viață spirituală, sunt normative pentru viața și urcușul duhovnicesc creștin, atât al mirenilor, cât și al monahilor, rugători fierbinți către Părintele Ceresc. Pe bună dreptate, putem considera că, dacă Dumnezeu mai păstrează lumea aceasta – cu păcatele și cu virtuțile ei – și îi mai poartă, îndelungrăbdător, de grijă, o face pentru rugăciunile care se înalță pretutindeni, în lume, dar mai ales în mănăstiri și în retragere, de către adevărații rugători, care, prin osteneala lor, mijlocesc pentru iertarea păcatelor ei, tot mai multe și tot mai grele, în care ea se cufundă.

Într-unul din cuvintele adresate studenților Academiei Teologice Andreiene, în vremea rectoratului său, Părintele Profesor considera că, în lumea contemporană, criza religioasă este „o criză determinată de absența rugăciunii personale”¹. Nu doar pentru studenții teologi sau pentru preoți, ci pentru orice creștin, rugăciunea constituie un adevărat barometru al vieții sale spirituale, o oglindă a progresului sau a regresului duhovnicesc. Prin alcătuirea sa spirituală, omul este o ființă rugătoare, pentru că păstrează în adâncul sufletului său conștiința legăturii și a dependenței sale de Creatorului său, a apartenenței sale la o lume spirituală înaltă, la care are acces prin viață îmbunătățită, iar dintre toate mijloacele de urcuș duhovnicesc, până la unire deplină cu Dumnezeu, rugăciunea constituie mijlocul prin excelență.

De altfel, însuși Părintele Profesor, mărturisindu-și sensul căutărilor sale intelectuale și spirituale, într-un limbaj duhovnicesc de o profunzime și un farmec deosebit, spunea: „L-am căutat pe Dumnezeu în oamenii din satul meu, apoi în cărți, în idei și în simboluri. Dar aceasta nu-mi dădea nici pace și nici dragoste. Într-o zi am descoperit în scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii că este posibil să-L întâlnești pe Dumnezeu cu adevărat în rugăciune. Și atunci L-am auzit spunându-mi: «Îndrăznește să înțelegi că te iubesc!»”².

---

¹ *Cuvânt la deschiderea anului școlar la Academia Teologică „Andreiană”, în „Telegraful Român”, an LXXXVI, nr. 398, sept. 1938, p. 3.*

² M. Costa de Beauregard, Dumitru Stăniloae, *Mica Dogmatică vorbită – dialoguri la Cernica*, traducere de Maria-Cornelia Oros, Sibiu, 1995, p. 187.

Rugăciunea poate fi considerată, din punct de vedere spiritual, „piscul sau culmea vieții și a desăvârșirii, măsura apropierii sau depărtării noastre de Dumnezeu, Izvorul vieții și al iubirii. Este oglinda vieții noastre lăuntrice, în care se văd toate trăirile noastre intime, ispitele, căderile, dar și ridicările și creșterea noastră în plan duhovnicesc”³.

Pentru teologul român, rugăciunea este o necesitate spirituală esențială a omului contemporan, căci, apreciază el, „credinciosul simte astăzi nevoia de a se ruga poate chiar mai mult decât în trecut, pentru că prin rugăciune se salvează de singurătatea atât de greu de suportat. El găsește în rugăciune mijlocul de a fi în comuniune cu Dumnezeu. Îl are în rugăciune pe Dumnezeu Însuși în dialog cu el prin toate lucrurile și el însuși Îl vede și Îl înțelege pe Dumnezeu prin toate (...). În fond, toți oamenii doresc astăzi, mai mult ca niciodată, astfel de punți. Dar ei nu au descoperit faptul că aceste punți nu se pot afla decât prin rugăciune (...). Cei ce se roagă pot nu numai să arunce, să ofere astfel de punți, dar pot și să deschidă inima celorlalți pentru ca aceștia să le primească și să răspundă comunicării de iubire a celor ce se roagă prin comunicarea propriei lor iubiri”⁴.

Nevoia sufletului de rugăciune derivă, în experiența Părintelui Stăniloae, „din faptul că ea este un factor de însănătoșire și întărire spirituală a firii umane și, în același timp, de întărire și coeziune socială într-un plan mai profund. Rugăciunea personală, pentru noi și pentru alții, precum și rugăciunea eclezială, comunitară, care își atinge expresia cea mai înaltă în rugăciunea liturgică, are puterea de a realiza și întări unitatea umanității, nu numai pe orizontală, în lume și cu semenii, ci și pe verticală, cu Tatăl nostru Cel ceresc”⁵.

Dintre toate definițiile date rugăciunii în Spiritualitatea Răsăriteană, Părintele Profesor a reținut caracterul ei profund duhovnicesc,

³ Pr. Ioan C. Teșu, *Raiul rugăciunii. Cuvinte ale părinților duhovnicești ai Filocaliei, despre cuvioasa lucrare a rugăciunii și un Florilegiu de texte filocalice despre lucrarea cea sfântă a rugăciunii*, Editura „Credința strămoșească”, s.l., s.a., p. 11.

⁴ Dumitru Stăniloae, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Dubului Sfânt*, cuvânt înainte de Arhimandritul Gregorios Grigoriatul, prefață de Olivier Clément, traducere de Marilena Rusu, Editura Deisis, Sibiu, 1995, p. 33.

⁵ Pr. conf. dr. Ioan C. Teșu, *Lumea, rugăciunea și asceza în teologia Părintelui Stăniloae*, Editura Trinitas, Iași, 2003, p. 152.

considerând rugăciunea „plenitudinea credinței și a comuniunii cu Dumnezeu; maxima apropiere de Dumnezeu; actul intrării în raport de eu-tu cu Dumnezeu; relație directă între cel ce se roagă și Dumnezeu, ca între eu și Tu; însoțire a sufletului cu Dumnezeu; ocuparea minții cu Dumnezeu, amintire sau pomenire neîntreruptă a lui Dumnezeu; simțirea neîntreruptă a prezenței Lui; taina unirii cu Dumnezeu; foc și jertfă vie, ce înalță sufletul către Dumnezeu; lumina sufletului”⁶.

Marii mistici răsăriteni, oameni ai rugăciunii curate și neîncetate, vorbesc despre un progres în „meșteșugul” duhovnicesc al rugăciunii, despre o adevărată „școală” a acestora și o „știință” a ei. Criteriile pe care le identifică Părintele Dumitru Stăniloae în aprecierea progresului în rugăciune sunt: obiectul ei, starea de concentrare mai mult sau mai puțin desăvârșită, starea de liniște a sufletului ce se roagă, împuținarea cuvintelor, înmulțirea lacrimilor⁷. Iar treptele pe care le identifică pornesc de la: rugăciunea „inferioară”, în care sunt cerute bunuri materiale, până la rugăciunea duhovnicească, neîncetată, desăvârșită, o adevărată liturghie personală continuă⁸.

Prezentând marile centre monahale și personalitățile isihaste din spațiul Ortodoxiei românești, Părintele Profesor acordă o mare importanță practicării rugăciunii lui Iisus, considerată „centrul” sau „inima Ortodoxiei”. Rugăciunea lui Iisus, afirmă Sfinția Sa, nu este „numai o tehnică formală, ci persistența unei stări de profundă emoție, care merge până la lacrimi. E o stare existențială, plină de cutremur, a întregii ființe”⁹. În cadrul acestei rugăciuni, numele lui Iisus este „începutul și izvorul tuturor virtuților”¹⁰, iar invocarea sau rostirea lui este „o deschidere continuă a inimii pentru Hristos, cu o tot mai mare afecțiune față de El și deci un mijloc de a-L avea sălășluit în noi, într-o lucrare tot mai sfințită”¹¹.

⁶ *Ibidem*, p. 154.

⁷ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, EIBMBOR, București, 2002, pp. 291-292.

⁸ Pr. conf. dr. Ioan C. Teșu, *op. cit.*, p. 167.

⁹ *A celor dintre monahi Calist și Ignatie Xanthopol: Metodă și regulă foarte amănunțită pentru cei ce-și aleg să viețuiască în liniște și singurătate*, în *Filocalia*, vol. VIII, p. 67, n. 99.

¹⁰ *Ibidem*, p. 26, n. 26.

¹¹ *Ibidem*, p. 27, n. 27.

Deși metoda specifică de organizare a monahismului românesc o constituie viața de obște, chinovială, având în centrul ei participarea la slujbele bisericești, rugăciunea individuală și, în mod particular, rugăciunea lui Iisus ocupă un loc esențial. Lucrările traduse de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, privind metodele și tehnicile de practicare ale acestei rugăciuni, precum: *Metoda sfintei rugăciuni și atenții*, atribuită Sfântului Simeon Noul Teolog, sau metodele atribuite lui Nichifor Monahul, Sfântului Grigorie Sinaitul, Sfântului Grigorie Palama, Sfinților Xalist și Ignatie Xanthopol, precum și reflecțiile sale privind istoria isihasmului românesc, contribuția starețului Vasile de la Poiana Mărului, a starețului Gheorghe de la Cernica și tipicul sfintei rugăciuni cea cu mintea, de la Părintele Iosif de la Văratec, au influențat viața și practica de rugăciune a monahilor români.

Alături de rugăciunea personală sau individuală, întărindu-o și desăvârșindu-o, Părintele Dumitru Stăniloae așază rugăciunea eclezială sau comunitară, al cărei pisc îl reprezintă Sfânta Liturghie. În lucrarea sa *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Sfinția Sa precizează foarte just că, deși „există și un urcuș individual al credincioșilor spre Dumnezeu, prin curățirea de patimi, prin dobândirea virtuților și prin contemplarea rațiunilor creațiunii, acest urcuș n-ar avea loc dacă n-ar fi ajutat de un urcuș liturgic spre Dumnezeu, care se înfăptuiește de fiecare, împreună cu obștea celorlalți credincioși. Acest urcuș e susținut de Hristos Cel înviat și unit cu credincioșii prin Sfânta Împărtășanie”¹², iar argumentația pe care o aduce în susținerea acestei convingeri duhovnicești este aceea că „o spiritualitate urmărită de unul singur se răcește, se usucă, devenind mai mult o cugetare teoretică ce angajează doar mintea și aceasta din când în când. De spiritualitate ține în mod necesar comuniunea. Viața fiecăruia sporește în legătură cu alții, îi vine de la alții. Spiritualitatea aceasta vie, care cuprinde întreaga ființă umană și e alimentată de comuniunea cu alții, creând comuniunea, se întreține în creștinism de Sfânta Liturghie. Ea primește în Liturgia ortodoxă o pecete proprie”¹³.

¹² Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în liturgia ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, pp. 5-6.

¹³ *Ibidem*, p. 5.

Este foarte ușor de înțeles faptul că în astfel de cuvinte și dezvoltări teologice aparținând Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, atât monahii, cât și mireni, își află temeuri fundamentale pentru lucrarea rugăciunii, fie ea personală sau comunitară, individuală sau eclezială.

La acestea, adăugăm mărturia Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ca o dovadă duhovnicească privind simplitatea și sinceritatea rugăciunii marelui teolog român. Într-un volum consacrat mărturiilor unor personalități contemporane (monahi, profesori de teologie sau intelectuali), privind modelul de viață și teologie oferit de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, Preafericirea Sa își aduce aminte cum „teologul iubirii creștine” se ruga „cu o rugăciune simplă, profundă, sensibilă, fără nici o idee teologică elaborată, zicea doar: „Doamne, ajută-ne! Doamne, fii cu noi! Doamne iartă-ne!”, exact așa cum vorbește un copil cu tatăl său, în familie. O simplitate pe care o vezi numai la oamenii de la țară, care n-au trecut niciodată printr-o școală teologică, dar care se roagă cu foarte multă convingere și credință, într-o uimitoare intimitate și familiaritate cu Dumnezeu. După aceea, în ziua următoare, mărturisirea Preafericirea Sa, „am îndrăznit și am întrebat: «Părinte profesor, mă ierțați, dar eu m-am mirat când v-ați rugat atât de simplu aseară». El mi-a răspuns: «Cea mai mare ispită este să teologhisești în timpul rugăciunii. Atunci nu vorbești cu Dumnezeu, vorbești cu tine însuși despre El.»”¹⁴.

Totodată, analiza ultimelor cuvinte și experiențe duhovnicești ale Părintelui Stăniloae ne demonstrează faptul că, asemenea unor sfinți din vechime, în ultimele clipe ale vieții sale rugăciunea sa s-a transformat într-un adevărat dialog cu Maica Domnului și cu îngerul păzitor, cu privire la bucuriile nepieritoare ale Împărăției lui Dumnezeu, pe care le-a căutat în întreaga sa viață curată și înaltă¹⁵.

---

¹⁴ IPS Daniel, *Părintele Stăniloae – om și teolog al rugăciunii. Mărturia unui discipol*, în *Părintele Dumitru Stăniloae în conștiința contemporanilor. Mărturii, evocări, amintiri*, Editura Trinitas, Iași, 2003, p. 33.

¹⁵ Lidia Stăniloae Ionescu, „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”. *Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, ediția a II-a revăzută, Editura Humanitas, București, 2010, pp. 7-8.

2. Mărturii ale unor ierarhi și monahi contemporani cu viață îmbunătățită, privind modelul sublim de viață duhovnicească și de gândire teologică al Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae

Ca o concluzie mai largă a studiului nostru, vom menționa câteva din cuvintele de apreciere la adresa Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae și a bogatei sale opere teologice, selectându-le pe cele cu un caracter duhovnicesc mai pronunțat, aparținând unor importante personalități ale vieții monahale contemporane, mai întâi din străinătate și apoi din țară.

Arhimandritul Gheorghios Kapsanis, egumenul Sfintei Mănăstiri Grigoriu, din Sfântul Munte Athos, aprecia teologia Părintelui Stăniloae pentru caracterul ei experimental și practic, ca una care nu este pur discursivă, teoretică și „raționalistă”, ci „descoperire și participare la viața cea veșnică”, o teologie a Apostolilor și a Sfinților Părinți, dar deplin adaptată omului timpurilor noastre, adică o teologie deopotrivă tradițională, dar și actuală, contemporană, trăire și simțire, experiență a misterului divin infinit¹⁶.

Un alt monah athonit, Arhimandritul Elisei, egumenul Mănăstirii Simonos Petra, consideră că lecturarea scrierilor Părintelui Stăniloae – toate având un puternic mesaj duhovnicesc – este o fericită ocazie de redescoperire a responsabilității față de voturile monahale depuse, de conștientizare a importanței monahismului și a sublimității vieții monahale. Părintele Elisei apreciază în mod deosebit faptul că, prin aprofundările sale teologice, Părintele Dumitru Stăniloae „a reaprins aroma evlaviei filocalice, întotdeauna mărturisind trăirea credinței și experiența duhovnicească personală. Seriozitatea și profunzimea discursului său ne-a făcut, spune Părintele athonit, să iubim mai mult monahismul, măsura teologiei sale fiind pentru noi o adevărată descoperire, care numai la oamenii cu adevărat duhovnicești o întâlnești. Părintele Stăniloae este animat de dorința de a face mesajul și duhul patristic accesibil în epoca contemporană”¹⁷.

¹⁶ Αρχιμ. Γεωργιός Καψανής, „Προλογος” λα Δημητρίου Στανιλοαε Πρωτοπρεσβυπερου, *Προσευχη – Ελευθερία – Αγιοτητα*, Εκδοσεις „Λειμων”, Αθηνά, 1980, p. 7, apud Ștefan Lucian Toma, *Tradiție și actualitate la pr. Dumitru Stăniloae*, Agnos, Sibiu, 2008, p. 34.

¹⁷ Arhim. Elisei, egumenul Mănăstirii Simonos Petras, *Athosul și noi*, în „Învierea”, nr. 13, 2002, p. 3, apud Ștefan Lucian Toma, *op. cit.*, p. 35.

O altă voce importantă a vieții monahale athonite, Arhimandritul Vasilios, egumen al Mănăstirii Iviron, apreciază la Părintele Dumitru Stăniloae faptul că întreaga sa teologie „se hrănește din Părinți, valorifică și asimilează harul și mesajele Părinților. Ne aduce în chip firesc și nemijlocit viața și învățătura lor. Cum pătrunzi în perimetrul teologiei pr. Stăniloae, ți se creează senzația de încredere și siguranță. Te simți bine în interiorul climatului patristic, vast și intim, în mod clar ortodox”¹⁸.

Poate, însă, cea mai importantă mărturie poate fi considerată cea a Sanctității Sale, Bartolomeu, Arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, și Patriarh Ecumenic, care avea cuvinte înalte de apreciere la adresa Părintelui Stăniloae. Sanctitatea Sa considera că o persoană asemenea Părintelui Stăniloae, înduhovnicită și luminată de Dumnezeu, este „cu adevărat dar dumnezeiesc și înțelept călăuzitor a mulțime de credincioși la Hristos”¹⁹. Sfinția Sa „a îmbinat în chip desăvârșit și mărturisitor experiența liturgică, viața ascetică, condamnările și închisorile pentru străduința în adevărul evanghelic, slujirea pastorală și minunata creație teologică, prin evlavia profundă și modul original de abordare și mărturisire a dogmelor credinței noastre, vădindu-se, în acest fel, pe drept, nou părinte și învățător strălucit al Bisericii Ortodoxe contemporane”²⁰.

În încheierea abordării noastre, ca o concluzie duhovnicească, vom menționa o apreciere făcută din partea Părintelui Profesor privind viitorul monahismului, precum și unele referiri făcute la adresa persoanei și operei Părintelui Stăniloae aparținând unor voci monahale românești de maximă autoritate duhovnicească.

Poate una dintre cele mai frumoase caracterizări făcute vieții și activității teologice a Părintelui Dumitru Stăniloae aparține Părintelui Arhimandrit Ioanichie Bălan, care descria menirea Părintelui Stăniloae astfel: „Înconjurat de cărți și manuscrise, așezat la aceeași modestă masă de lucru, sub icoana Prea Sfintei Treimi și a Maicii

¹⁸ Αρχιμ. Βασίλειος, „Προλογος” λα π. Δημητρίου Στανίλοαε, *Η πορεία με το Σωτήρα Χριστό*, Μετάφραση απο τα ρουμανικά π. Κωσταντινοῦ Καραισαριδίου, Εκδοσεις „Το Περιβολιτης Παναγίας”, 1984, p. 7, apud Ștefan Lucian Toma, *op. cit.*, p. 35.

¹⁹ Bartolomeu, Arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, și Patriarh Ecumenic, apud Ștefan Lucian Toma, *op. cit.*, p. 10.

²⁰ *Ibidem.*

Domnului, cărora le-a închinat viața și munca, Părintele Profesor scrie mereu. Scrie din iubire pentru Dumnezeu, scrie din râvnă pentru Biserică, din respect pentru Ortodoxie, din recunoștință pentru Țara în care s-a născut și s-a format, și dintr-o datorie de conștiință pentru credincioși, pentru toți oamenii de pretutindeni, dornici de o călăuză spre Hristos și lipsiți de cuvânt și de hrană duhovnicească. Camera sa de lucru este mai degrabă o chilie călugărească, simplă, tăcută, plină de cărți, iar Părintele Dumitru un sihastru neobosit și luminat de har, care caută să-și facă datoria de preot al lui Hristos, de teolog și părinte duhovnicesc, până în ultimul ceas²¹.

Pe de altă parte, într-o convorbire duhovnicească avută cu monahul român, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae se exprima în cuvinte optimiste privind viitorul monahismului românesc și ortodox, în general, cuvinte ce pot fi socotite un testament al celui mai mare teolog ortodox român cu privire la viitorul monahismului: „Cred că mănăstirile vor avea un viitor, spunea Sfinția Sa. Pentru că eu cred că se vor găsi și în viitor oameni care vor voi să se dăruiască în întregime lui Dumnezeu, eliberați de alipirea la bunurile lumii, la plăcerile ei trupești, de mândria opusă ascultării, oameni care Îl vor simți pe Dumnezeu ca bunul cel mai presus de toate acestea și vor cugeta tot timpul la El, vor stărui în rugăciune, cerându-I mila pentru ei și pentru oameni, recunoscându-și, cu smerenie, dependența vieții lor de El. Dar monahii de azi, continuă Părintele Stăniloae, indicând direcția nevoițelor ascetice ale acestora, trebuie să unească cu alipirea lor și râvna de a-L face cunoscut oamenilor de azi, între care se înmulțesc cei ce-L cunosc tot mai puțin. Viața lor de curăție și de rugăciune, care e prin ea însuși un model curățitor pentru alți credincioși, trebuie să se unească și cu râvna misionară. E ceea ce, de altfel, a făcut monahismul românesc și în trecut²². Prin urmare, am putea conchide că viitorul monahismului, așa cum îl înțelege Părintele Stăniloae, constă în următorii factori: vocație și curăție, rugăciune și slujire. Părintele Dumitru considera, așadar, că monahismul va avea un viitor în măsura în care va reveni cât mai mult „la modelul primar din secolele III-IV, reprezentat de

²¹ Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, vol. II, Roman, 1988, p. 14.

²² *Ne vorbește Părintele Dumitru Stăniloae. Nouă interviuri realizate de Arhimandritul Ioanichie Bălan*, cu binecuvântarea PS Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, Roman, 1993, pp. 126-127.

pustniciei din Egipt, precum Antonie, Pahomie, Macarie, Paisie etc., să renunțe cât mai mult la cele ale lumii²³. Monahii, consideră Sfinția Sa, trebuie să fie „iertători, să fie buni, cât pot să ajute”²⁴. Calitățile pe care trebuie să le aibă monahii zilelor noastre, pentru ca modelul lor să aibă puterea de a oferi un model lumii contemporane, sunt: „o sobrietate și o înfrânare cât mai mare, dar, în același timp, o deschidere către oameni, fără ca să renunțe la rugăciune, ci chiar în rugăciunea lor pomenindu-i pe oameni și gândindu-se că după ce termină rugăciunea, să facă ceva bine unora dintre oameni, spre o comuniune de iubire și desăvârșire în Hristos”²⁵.

Ca o concluzie generală a studiului nostru, vom cita cuvintele Părintelui Arhimandrit Atanasie, actualul stareț al Schitului Prodrumu, care ne-a susținut mult în acest demers, privind cunoașterea și recunoașterea Părintelui Stăniloae în cadrul obștilor monahale din Sfântul Munte. Cercetând impactul pe care l-a avut modelul de viață duhovnicească și teologie experimentală, pe care le-a oferit Părintele Profesor, aflăm, cu bucurie, că: „scrierile și traduceriile Pr. Stăniloae au circulat și circulă în mediul monahal atât în țară, cât și în străinătate – în diaspora românească – tocmai datorită afilierii dânsului la izvoarele autentice ale tradiției. Monahii l-au simțit pe Pr. Stăniloae ca pe unul de-al lor, deși, precum știm, era căsătorit și avea familie. Două sunt accentele liniei teologice a Pr. Stăniloae, care au fost iubite de toți monahii: taina rugăciunii și duhul respectării canoanelor și păstrării curate a Ortodoxiei”²⁶. De asemenea, adaugă Părintele Stareț Atanasie, „în obștile românești: Schitul Prodrumu, Schitul Lacu și Colciu, Părintele Dumitru Stăniloae este cel mai bine cunoscut și recunoscut, deoarece nu numai că este citit, dar mai există părinți care l-au cunoscut și personal...”. „Am observat, apoi, că nu există mănăstire în Athos în care să nu se fi auzit cel puțin de numele lui. Tristețea noastră a fost să constatăm că unii care l-au citit ori au auzit despre el nu știau sau nu mai știau că este român. Și am zis: poate aceasta este și vina noastră, a românilor din Athos, care nu ne cultivăm îndeajuns valorile.

---

²³ Arhim. Ioanichie Bălan (ed.), *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, cu binecuvântarea IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, p. 27.

²⁴ *Ibidem*, p. 28.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Scrisoarea părintelui arbim. Atanasie Prodromitul*, din 5.08.2013.

Dintre toate cele douăzeci de mănăstiri athonite, sunt de remarcat patru: Vatopedi, Grigoriu, Simonospetra și Iviru.

Mănăstirea Vatopedi are cei mai mulți români în obște și cultivă o relație deosebită cu poporul român și întreaga lui cultură teologică și nu numai. Prin urmare, este una dintre mănăstirile în care nu doar s-a auzit despre el ori s-a citit, ci este chiar foarte iubit și apreciat ca unul din marii părinți făuritori de teologie.

Mănăstirea Grigoriu are stareț pe fostul profesor de teologie de la Atena, arhim. Gheorghe Kapsanis. Credem, cu toată responsabilitatea, că Sfinția Sa cunoaște cel mai bine și mai complet linia teologică a Părintelui Stăniloae. În pastoralele sale, adeseori găsim citate ori aprecieri din opera unor scriitori români teologi și nu numai. De asemenea, are în obște pe cel mai bun vorbitor de limbă română dintre athoniții greci – monahul Damaschin Grigoriatul –, care a tradus deja 25 de cărți din limba română în limba greacă.

Mănăstirea Simonospetra a avut un stareț deosebit în persoana Arhim. Emilian Simonopetrul, care a insuflat în obște un duh monahal de elită. Este poate obștea în care aproape toți nu numai că au auzit, dar au și citit câte ceva din opera tradusă de Pr. Stăniloae.

Mănăstirea Iviru, de asemenea, are în persoana fostului stareț Vasile Gondakakis un teolog de seamă care poate oricând vorbi competent despre teologia Părintelui Stăniloae.

Mai trebuie să amintim pe PS Hrisostom Rodostolu, episcop onorific al Muntelui Athos, acum retras la o chilie pustnicească pe teritoriul Mării Lavre, care a fost multă vreme director al Școlii Teologice Atoniada, de asemenea un cunosător al teologiei Părintelui Stăniloae. La recomandarea dânsului, am găsit și pe singurul athonit grec care l-a cunoscut pe Pr. Stăniloae (...), în persoana Arhim. Ioachim Vrahniotul, de la Kareia, care l-a cunoscut personal, la Paris, în vremea studiilor sfinției sale. Pr. Stăniloae se afla și el atunci la Paris, susținând o serie de conferințe²⁷.

Tot Părintele Stareț Atanasie ne dă următoarea mărturie: „Pentru Schitul nostru, putem să vă mărturisim că *Filocaliile* traduse de Pr. Stăniloae se citesc și se recitesc deseori și cu mult drag la trapeză, iar opera dânsului, de asemenea, este familiară majorității monahilor din obștea noastră. Tot ca o mărturie, oarecum simpatcă,

---

²⁷ *Ibidem.*

vă spunem că unii l-au citit și apreciat mai bine abia după venirea lor aici. Fiind aici străini printre străini, au început să-și aprecieze din nou valorile naționale, încât le venea să se întoarcă în raiul descris de părintele Stăniloae în *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*. Dincolo de toate acestea și mai presus de ele, credem că Părintele Dumitru Stăniloae rămâne un mare teolog, precum părinții cei de demult și un sfânt al zilelor noastre, care a știut să îmbine cel mai fericit cultura teologică cu viața de sfințenie, ceea ce, după cum știți, este destul de rar și destul de greu. Poate aceasta au apreciat monahii cel mai mult la personalitatea sfinției sale: că putea aborda și exprima cele mai adânci teme teologice simplu și pe înțeles și, în același timp, cuvântul lui avea ceva din haina sfințeniei, era acel cuvânt cu putere multă²⁸.

O a doua mărturie pe care dorim să o menționăm, pentru lirismul și profunzimea considerațiilor sale, aparține Părintelui Arhimandrit Melchisedec Velnic, stareț al Sfintei Mănăstiri Putna. Sfinția Sa aprecia că „scrierile Părintelui au hrănit și hrănesc pe monahii însețați de cunoașterea căii drepte a nevoinței duhovnicești. De neapărată trebuință este cunoașterea corectă a mijloacelor prin care omul se luptă cu patimile și sporește în unirea cu Dumnezeu, expuse cu o deosebită erudiție și o adâncă experiență proprie. Astfel, scrierile *Filocaliei*, traduse și tâlcuite de Părintele Stăniloae sunt un izvor mereu proaspăt și îndestulător pentru orice călugăr dornic să poarte lupta cea bună²⁹.

Tot astfel au primit monahii și *Ascetica și mistica, Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama, Iisus Hristos sau restaurarea omului, Cbipul nemuritor al lui Dumnezeu, Iisus Hristos – lumina lumii*. Desigur, cei care au avut puterea de a pătrunde, au găsit în *Teologia Dogmatică* înțelegerile dogmatice pe care se întemeiază întreaga viață duhovnicească și nevoința mântuirii, și în special realitatea rugăciunii ca dialog viu, continuu și îndumnezeitor cu Creatorul nostru. (...) Părintele Stăniloae este cinstit de monahi, asemenea marilor părinți care au explicat adevărurile dumnezeiești despre Sfânta Treime, creație și mântuirea omului. Nu îl socotim altfel, decât în aceeași ceată a teologilor trăitori și mărturisitori într-un veac dificil, materialist, asemenea Sfântului Justin Popovici, marele dogmatist sârb.

---

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Scrisoarea P. Cuv. Păr. Melchisedec Velnic, stareț al Sf. Mănăstiri Putna*, p. 1.

Din experiența noastră vă putem împărtăși două momente care arată evlavia și cinstirea pentru Părintele Stăniloae în spațiul ortodocșilor arabi. Actualul patriarh al Antiohiei, Preafericitul Ioan al X-lea, în perioada în care a fost episcop al Bisericii Antiohiei în Europa Occidentală, a trimis doi monahi sirieni, care au fost închinovați pe perioada studiilor la mănăstirea noastră, să studieze Teologia în România, cu scopul declarat de a putea apoi traduce scrierile Părintelui Stăniloae în limba arabă. În 2006, Maica Stareță Macrina de la Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului din Blemmana, Siria, împreună cu Maica Stareță Macrina de la Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului, Alexandropoulis, Grecia, au vizitat România. Când a fost întrebată ce dorește să viziteze în jurul Bucureștiului, Maica Stareță Macrina din Siria a răspuns: «Nimic altceva decât mormântul Părintelui Stăniloae»³⁰.

***

Părintele Dumitru Stăniloae a fost pătruns deplin de idealurile creștine, așa cum sunt acestea exprimate în Sfânta Scriptură și în operele Sfinților Părinți, cei mai mulți dintre ei provenind din lumea monahală și pe unii dintre aceștia Părintele Stăniloae traducându-i și tâlcuindu-i, pentru a oferi monahismului și monahilor români, dar nu numai lor, un suport revelat și inspirat al nevoițelor personale de dobândire a desăvârșirii creștine, a mântuirii sau îndumnezeirii.

Totodată, Părintele Stăniloae a fost pe deplin încrezător în vocația de legătură a poporului român și a bogatei sale spiritualități creștine, a rostului și locului călăuzitor și de exemplar model duhovnicesc al monahismului românesc. Într-o vreme în care se vorbește despre o „lipsă de vocație creștină” și în care, în multe părți ale lumii, mănăstirile și bisericile se pustiesc, în care elementele de spiritualitate creștină sunt ignorate și înlăturate, Sfinția Sa a subliniat calitatea monahismului ortodox românesc, de adevărat păstrător al istoriei, tradiției, culturii și credinței creștine, de far călăuzitor și de reper exemplar de asumare a chemării adresate de Dumnezeu și de respectare a angajamentelor și sfaturilor depuse³¹.

³⁰ *Ibidem*, pp. 1-2.

³¹ Toate afirmațiile făcute cu privire la monahism sunt la fel de valabile și pentru monahiile și viețuitoarele mănăstirilor din țară și din întreaga lume ortodoxă, odată ce lucrările de psihologie religioasă sau monahală constată un dor de desăvârșire și o sete de mântuire măcar la fel de înalte ale acestora cu ale părinților duhovnicești.

În aceeași măsură, Părintele Stăniloae a apărut caracterul profund spiritual al monahismului, nevoia de reîntoarcere, acolo unde trebuie, și de respectare deplină a rânduielilor monahale, ale întemeietorilor acestuia: Pahomie, Antonie, Vasile cel Mare. Aceasta este calea salvării și păstrării sensului și importanței monahismului în lumea contemporană, în care se vorbește, mai ales în Apus, tot mai mult despre o lipsă de vocație monahală, pe fondul afirmării până la obstinație a provocărilor și plăcerilor lumii contemporane, a consumismului și confortismului, a laxismului și indiferenței tot mai largi, uneori până la tăgăduire și luptă deschisă, împotriva valorilor spirituale și a idealurilor creștine. Doar apărându-și și promovându-și voturile – castitatea, sărăcia de bunăvoie și ascultarea necondiționată –, monahismul contemporan și, implicit, cel românesc, vor avea capacitatea să ofere lumii un model sublim de limitare până la renunțare a bunurilor și valorilor lumii materiale, spre descoperirea bogatei și mult mai înaltei lumi spirituale³².

Prin urmare, un impact exact și precis al scrierilor Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, fie chiar și în acest an, când se împlinesc 110 ani de la nașterea și 20 de ani de la mutarea la cele veșnice a marelui teolog român, nu poate fi deplin contabilizat, în ciuda numeroaselor și înaltelor aprecieri la adresa personalității și operei sale teologice, a tot mai numeroaselor abordări academice, doctorale sau duhovnicești, experimentale, aparținând unor înalți ierarhi ortodocși, monahilor cu viață îmbunătățită, teologilor avizi de cercetare și cunoaștere profundă. Modul în care personalitatea și teologia Părintelui Stăniloae au influențat viața și nevoița monahilor și a monahiilor ortodoxe, din mănăstirile ortodoxe românești sau de pretutindeni, ca de altfel și al creștinilor, acolo unde Părintele Stăniloae a fost cunoscut și prețuit, rămâne greu de apreciat, atât cantitativ, cât și calitativ, adevărații urmași ai Sfinției Sale, cei care s-au îmbogățit

---

³² Altfel, așa cum spunea și Părintele Teofil Pârâian, există pericolul ca unii monahi, care nu au știut ce fac atunci când s-au făcut monahi, să se transforme, pur și simplu, și tocmai din cauza necunoașterii, nedescoperirii piscurilor vieții monahale și lipsei de încercare de a se conforma voturilor asumate, în simple cuiere pentru niște rase călugărești, care să mascheze, să ascundă în dosul culorii negre și de văzul celor curioși tensiunile și frustrările interioare, lipsurile sufletești și durerea existențială a unora, care nu au înțeles înălțimea chemării pe care Dumnezeu le-a adresat-o, în deplină sau mai puțină cunoștință de cauză din partea lor, atunci când au îmbrăcat haina monahală.

spiritual din cuvintele și scrierile sale fiind cunoscuți cu adevărat doar de Dumnezeu.

Vrem să credem, însă, că o cunoaștere cât mai bună a vieții duhovnicești înalte și a scrierilor sale teologice profunde este un spor duhovnicesc deosebit pentru fiecare creștin, monah sau mirean, un îndemn și o ocazie de a descoperi adevăratele și înaltele culmi ale vieții duhovnicești creștine, o șansă fericită de descoperire și actualizare a frumuseților vieții creștine și a chipului divin sădit în profunzimile tainice ale propriei noastre ființe.

Aceasta poate constitui, de fapt, și o concluzie esențială asupra temei noastre privind relevanța sau impactul operei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae asupra vieții și spiritualității monahale. Cercetarea întreprinsă, în mod personal, cât și cu ajutorul și bunăvoința unor ierarhi și viețuitori în obștile monahale, contemporani, români și străini, ne arată că atât monahii români, cât și un număr tot mai larg de monahi străini au auzit de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, ba chiar cunosc multe aspecte și momente din viața sa, mai ales legate de suferințele îndurate pentru credința și verticalitatea sa morală. Aceștia au, de asemenea, și conștiința valorii teologiei sale și a rolului pe care ea îl ocupă în cadrul Ortodoxiei și al creștinismului, al culturii și spiritualității secolului al XX-lea, cu profunde reverberații asupra teologiei actuale. Îi cunosc, chiar, unele opere, teme și învățături teologice. Însă, precum mărturisea Olivier Clément, traducerea largă a operei sale în spațiul occidental și aplecarea asupra ei cu mai multă stăruință sunt capabile să familiarizeze și mai mult teologia și pe omul contemporan cu învățăturile înalte, experimentale și atât de actuale ale sale și, astfel, să ne descopere genialitatea sa, contribuția sa fundamentală asupra teologiei, nu doar românești și nu doar ortodoxe, ci asupra teologiei creștine, în general, asupra culturii și spiritualității universale.

IPS Bartolomeu Anania, parafrazându-l pe Părintele Serafim Popescu, cel care afirmase că prin traducerea *Filocaliei* în limba română „patriarhul teologiei academice românești” „a adus cerul ortodox pe pământ românesc”, considera că „Părintele Dumitru Stăniloae este darul cel mai prețios pe care pământul Transilvaniei l-a făcut văzduhului nostru național”³³.

³³ Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, *Apa cea vie a Ortodoxiei*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 34.

S-a spus, pe bună dreptate, că Părintele Profesor Dumitru Stăniloae este o prezență providențială și un dar divin oferit Ortodoxiei și lumii întregi, la cumpăna dintre milenii, pe cele anterioare cuprinzându-le și sintetizându-le, spre cele viitoare, deschizând noi perspective și dimensiuni pentru o umanitate aflată într-o zbatere între material și spiritual, între supremația lumescului și a trecutului, față de ceea ce este înalt și ceresc, între acum și aici, pe de o parte, iar pe de alta, pentru viitor și veșnicie.

Meditând asupra acestor frumoase și înalte „ziceri” duhovnicești, putem spune că, într-adevăr, Părintele Stăniloae este un dar ales, făcut de Dumnezeu neamului românesc, în vremuri tulburi de restriște, dar și de relativizare a valorilor morale și spirituale. Un dar special l-a constituit prezența și modelul „teologului integral”, erudit și desăvârșit, oferit teologiei contemporane. Lucrările sale originale, traduceri din operele Sfinților Părinți, fundamentale pentru cunoașterea învățaturii ortodoxe, notele și adâncile reflecții sunt „apa cea vie”, după care însetează atât de mult omul și sufletul contemporan, parcă prea robit lumii materiale și plăcerilor ei. Operele sale transmit, „cu putere multă”, îndemnul la descoperirea și prețuirea, la aflarea și practicarea, împlinirea și desăvârșirea idealului de viață creștin: mântuirea.

Volumele elaborate de Sfinția Sa, alături de profunda abordare teologică, sunt dublate de înalte considerații spirituale, îmbogățind bibliotecile mănăstirilor și parohiilor, ale intelectualilor și bunilor creștini și așteptând, parcă mai mult decât oricând, să fie și mai adânc explorate și cercetate. Dacă prin traducerea *Filocaliei* „a adus cerul ortodox pe pământ românesc”, prin pilda sa de viață duhovnicească îmbunătățită și prin lucrarea sau opera sa teologică profundă, Părintele Stăniloae a înnobilit teologia ortodoxă, îndreptându-o către adevărata ei vocație: restaurarea omului în Hristos – itinerariul spiritual general al mântuirii sufletului.

Oricine se apleacă asupra vastei opere a teologului român trăiește o adevărată revelație intelectuală și o sărbătoare spirituală, aflându-și în convingerile și dezvoltările lui temeuri profunde pentru viața sa duhovnicească personală, dorință și dor de îmbunătățire, în rândul cetei sau a neamului său și în cadrul cinului căruia îi aparține.

În măsura în care va reuși să evalueze autentic înalta și duhovnicească învățătură a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, omul

contemporan, fie el monah sau mirean și nu doar teolog, va avea șansa de a-și redescoperi originea sa divină și vocația sa sfântă, se va situa într-un dialog spiritual cu sine însuși, pe calea istoriei neamului și a bogatei spiritualități pe care acesta a creat-o și păstrat-o, se va redescoperi pe sine în ceea ce are mai sfânt și mai adânc, mai bun și mai înalt.

Pe bună dreptate, putem considera teologia și întreaga mișcare spirituală pe care a creat-o Părintele Profesor Dumitru Stăniloae o adevărată invitație și poartă deschisă către noi, prin care omul contemporan are acces la neamul și credința proprie, la bogata tradiție și spiritualitate pe care acesta le-a creat, o poartă spre descoperirea vocației proprii și a împlinirii ei, în planul mântuirii generale și până la urmă, o poartă către noi înșine, către propria individualitate și profunzimile ei, către sinea autentică a noastră înșine.